

Splošna tržna situacija barvnih kovin

Splošen padec cen, zmanjšanje proizvodnje in potrošnje imenuje ekonomska teorija na kratko depresijo. Gospodarstvo zapadnega sveta pravkar preživlja tako depresijo, katere razvojna krivulja je še vedno obrnjena navzdol in se še ne ve, kje je točka, pri kateri bo krivulja menjala svojo smer.

Med poglavitne dobrine, katerih cene služijo za izračunavanje indeksov gospodarskega trenda, spadajo tudi barvne kovine. Barvne kovine so skoraj brez izjeme dosegle tako nizko raven cen, kot že dolgo ni bila zabeležena.

Glede na to, da barvne kovine odločilno sodelujejo v jugoslovanskem narodnem gospodarstvu, je zanimivo ta problem nekoliko osvetliti v obliki odgovora na najbolj aktualna vprašanja. Vprašanja bi lahko formulirali takole:

1. Kakšno je današnje stanje te panoge v merilu svetovnega gospodarstva?

2. Kakšen nadaljnji razvoj je pričakovati?

Ce hočemo zadovoljivo odgovoriti na prvo vprašanje, je treba predvsem nekoliko pogledati zgodovino. Barvaste kovine so v teku druge svetovne vojne skoraj brez izjeme predstavljale strateške materiale, ki so se v velikih količinah uporabljale v vojne namene. Tisti del barvastih kovin, ki se je uporabljal v vojne namene, je bil v primerjavi z delom, ki se je uporabljal za civilne — ali tkzv. mirnodobske namene — ogromen. Procent celokupne potrošnje, ki je odpadel za vojaške namene, je bil sicer pri posameznih kovinah in po državah različen, vendar pa v vseh primerih zelo velik. Po končani drugi svetovni vojni je bilo pričakovati, da bodo vojne potrebe vse bolj opadale in da bo merilo za proizvodnjo barvastih kovin njih možnost uporabe za civilne svrhe. Res je, da so skoraj pri vseh kovinah potrebe za civilne svrhe rasle iz leta v leto in da te potrebe pri nekaterih kovinah tudi še danes postopoma naraščajo. Toda za nivo cen in obseg proizvodnje je bil mnogo pomembnejši drugi del potrošnje — potrošnja v vojne svrhe. Ta potrošnja je kljub končani vojni obstojala in naraščala. Hladna vojna in manjši oboroženi konflikti so v proračunih posameznih držav, ki so bile na teh dogajanjih posredno ali neposredno udeležene, zagotavljali ogromna sredstva v vojne namene. Pri tem so pa ravno barvne kovine predstavljale najbolj zajetne postavke. Ta potrošnja je pritisnila na tržišče, zahtevala vedno novih količin in dvigala cene iz leta v leto. Pri barvnih kovinah lahko ugotovimo, da je skoraj brez izjeme pri vseh proizvodnjah v povojnih letih konstantno in izdatno naraščala, a so poleg tega naraščale tudi cene. Porast cen je stimuliral večanje proizvodnje. Ilustracija nam nudi kratek statistični pregled po spodnji razpredelnici.

Visoke cene so omogočile delo tudi tistim podjetjem (pri tem se misli predvsem na rudnike), ki so imela slabe naravne pogoje in zato visoke stroške proizvodnje. Podjetja s povprečnimi ali zelo dobrimi naravnimi pogoji in nižjimi stroški proizvodnje so dosegala lepe dobičke, investirala, izplačevala dividende in ustvarjala rezerve.

Ko smo pred nekaj leti čitali poročilo specialne komisije, ki jo je imenoval predsednik

ZDA z nalogo, da pregleda strateški potencial ZDA s stališča preskrbe s za vojno važnimi surovinami, so v tem poročilu zavzemale barvne kovine (zlasti baker, svinec, aluminij in cink) eno glavnih točk. Čitanje tega poročila je zapustilo vtis, da bo proizvodnja barvnih kovin še in še naraščala in da kljub temu potrebe ne bodo pokrite. To je potrjevala tudi situacija na tržišču v naslednjih nekaj letih.

Ta gospodarski polet, ki je slonel v tako izdatnem obsegu na potrošnjo v vojne namene, pa je preko noči doživel katastrofo, ki se je pri različnih kovinah odrazila z različnimi % pada cene.

Kje so korenine tega pojava? Ne more se trditi, da je hladna vojna prenehala. Prav tako tudi ni verjetnosti manjših lokalnih spopadov ali celo velikih vojn nič manjša, kot je bila pred leti. Kljub temu pa so se količine barvnih kovin, ki so namenjene vojnim namenom, tako zelo skrčile. Vlada Velike Britanije je prenehala zbirati te kovine in ima celo namen razprodati del obstoječih državnih rezerv. Vlada SSSR je pričela v velikem obsegu izvažati barvne kovine. Vlada ZDA je praktično prenehala kupovati barvne kovine za strateške rezerve.

Vzrokov za tako početje je sicer več, toda po mnenju večine poznavalcev je osnovni in najvažnejši izvor v velikem preokretu, ki ga je v zadnjem času doživela tehnika vojskovanja. Klasično orožje, ki je terjalo tisoče ton bakra, cinka, svineca in drugih barvnih kovin, je preko noči izgubilo na pomenu. To orožje sicer ni odpadlo, vendar predstavlja v arzenalu velesil danes le drugorazredno oborožitev, ki vsak dan bolj izgublja na pomenu. Vodilno vlogo je prevzela oborožitev z jedrskim orožjem in teledirigiranimi izstrelki. Ta oborožitev sicer tudi zahteva za svojo izdelavo kovine — le da se te ne imenujejo več svinec, baker itd., marveč germanij, telurij, berilij, columbij itd. in da ni potrebno več milijone ton kovin marveč le tisoče ali celo manj.

Gornjo domnevo potrjuje tudi to, da so cene kovinam padle skoraj popolnoma sorazmerno s padcem njihove vloge v oborožitveni tehniki. Baker in cink kot osnovni surovini za medenino, ki je kot klasičen vojni material utrpela največjo retardacijo, sta v ceni padla najbolj. Znatno manj je prizadeta cena aluminija, kar se razlaga s tem, da tudi njegov položaj v potrošnji v vojne namene ni pretrpel tako velikega nazadovanja. Leteči objekti so vedno še v glavnem izdelani iz aluminija.

Te primarne premike v potrošnji barvnih kovin spremljajo seveda tudi sekundarni, ki izvirajo iz vsakokratnega medsebojnega razmerja cen. V času, ko je bil baker zelo drag, se je stremelo da se je uporaba istega substituirala z uporabo cenejšega aluminija in njegovih zlitin. To je šlo večkrat na škodo kvalitete izdelkov, toda razmerje cen je to narekovalo in upravičevalo. Sedanja pocenitev bakra pa mu zopet utira pota nazaj na nekatera področja, ki so bila že izgubljena. Teh premikov je mnogo, vendar po svojem obsegu niso bistveni in ne morejo vplivati na smer cen.

Sedaj smo dospeli do bistva samega vprašanja, na katerega hočemo dati odgovor — kakšna je situacija danes? Cene bakra, svineca,

cinka in še nekaterih kovin so dosegle tako raven, da pri velikem številu proizvajalcev ne pokrivajo več stroškov proizvodnje.

Oglejmo si nekaj primerov, kjer je nastala situacija že zahtevala drastične ukrepe. V Zahodni Nemčiji je državno podjetje Preussag že pred dvema meseci zaprlo svinčni rudnik Mechernich, ki je zaposloval ca. 1500 delavcev. Ostala podjetja, ki delujejo na področju cinka in svineca v Zahodni Nemčiji iščejo dolgoročno posojila, da bi mogla v zmanjšanem obsegu nadaljevati obratovanje. Pri tem je treba ugotoviti naslednje: Nemške rudarske proizvodnje so znašale v letu 1956:

svinca 66.200 ton, kar krije ca. 37% potreb Nemčije;

cinka 121.800 ton, kar krije ca. 43% potreb Nemčije.

(Rudarska proizvodnja je izražena v metalu, vsebovanem v rudi.) Kljub temu, da proizvodnja ne krije potreb domačega tržišča in da je tehnološko na višini, je sedanja depresija prisilila družbo AG des Altenbergs pri Bergbau und Hüttenwesen, da zmanjša proizvodnjo za polovico. Družba Gewerkshaft August Victoria nameava znižati v prihodnjih dneh dnevno rudarsko proizvodnjo od 1100 na 350 ton. Sachleben AG, ki producira cink, kot stranski izdelek proizvodnje pirita, je proizvodnjo cinka sploh ustavila (letno 5000 ton metala). Stolberg AG, ki producira 10.000 ton cinka in 10.000 ton svineca (vse rudarske proizvodnje izražene v vsebovani količini kovin) bo morala v najkrajšem času drastično zmanjšati proizvodnjo, če ne dobi dolgoročnega ugodnega kredita.

Nemške rudarske družbe zahtevajo dolgoročne kredite z naslednjo utemeljitvijo: Razlog za padec cen pri cinku in svincu leži v tem, da svetovna proizvodnja znatno presega potrošnjo. Ta diskrepanca se je najbolj očitno odrazila lani, ko je vlada ZDA omejila strateške nakupe, ki pa so v veliki meri v zadnjih letih vplivali na porast produkcijskih kapacitet barvnih kovin. Proizvodne kapacitete so se iz tega naslova v glavnem zvišale v izvenevropskih območjih.

Z drugimi besedami hočejo Nemci reči to, da danes, ko je nakupovanje za strateške rezerve, ki so umetno stvorile trg barvnih kovinam, prenehalo, naj v prvi vrsti nehajo producirati tista podjetja, ki so na račun strateških rezerv v preteklih letih nastale ali pa razširile svojo proizvodnjo. Nemci smatrajo, da bo proces normalizacije tržišča trajal zelo dolgo in da njihova podjetja to samostojno finančno ne morejo izdržati in je zato država dolžna, da z dolgoročnimi krediti reši situacijo.

Drugi primer: Consolidated Zinc Co obvešča, da so največji producenti cinkovih koncentratov v Avstraliji prenehali dobavljati koncentrate z motivacijo, da so tudi na »dnu«.

Rodezijska družba »Rhodesian AA Ltd« pravi v svojem letnem poročilu naslednje: »Sedanji nivo cen bakra je večjemu številu producentov zmanjšal profitno stopnjo na ničlo odnosno dovedel do poslovanja z izgubo. Naša družba, ki deluje na območju bakrenega pasu, je v zavidljivem položaju, da kljub sedanjim cenam bakra še vedno rentabilno posluje.« Kljub temu pa je omenjena družba zelo previdno delila dividende in izločila za rezerve nadpovprečne zneske.

Na drugi strani pa se trije največji producenti bakra in to Čilska družba, Anakonda in Braden resno dogovarjajo, da zmanjšajo proizvodnjo bakra za 10%, pri čemer bi se produkcija leta 1958 štela kot 100%. S tem zmanjšanjem proizvodnje upajo doseči uravnoteženje ponudbe in povpraševanja in s tem normalizacijo cen.

Proizvodnja v svetu

Kovina	1952	1953
Baker	2770 (300)	2830 (337)
Svinec	1850 (439)	2070 (504)
Cink	2250 (820)	2370 (830)

Podatki v 000 tonah

1954	1955
2850 (338)	3080 (405)
2191 (526)	2192 (550)
2475 (732)	2724 (870)

(v oklepaju proizvodnja Združenih ameriških držav.)

Kot povzetek teh podatkov lahko sklepamo, da predstavljajo današnje cene barvnih kovin, to velja predvsem za baker, cink in svinec, točko, pri kateri tudi najbolj rentabilna in največja podjetja ne morejo več doseči normalne profitne mere.

Drugo vprašanje, kako se bodo stvari odvijale v bodoče, je mnogo bolj zapleteno in nejasno. Ena osnovnih neznank je pri tem ameriška (ZDA) težnja po zvišanju carin na uvoz barvnih kovin. Znano je, da ameriški rudniki barvnih kovin niso vsi v vrsti najbolj rentabilnih. Depresija, ki je nastopila, povzroča težave tudi tem rudnikom, ki seveda zahtevajo od svoje vlade, da jih zaščiti na ta način, da zviša uvozne carine. Ta zahteva je zlasti glasna za cink in svinec. Zvišanje uvoznih carin bi seveda zmanjšalo ponudbo neameriških kovin na tržišču ZDA in odgovarjajoče dvignilo cene. S tem bi ameriškim producentom bilo pomagano. Na drugi strani pa bi se na neameriških tržiščih pojavila še večja diskrepanca med proizvodnjo in potrošnjo barvnih kovin, kar bi imelo za posledico nadaljnjo znižanje cene. Razprave okrog zvišanja uvoznih carin v ZDA so zelo burne in trenutno še trajajo. Odločitev ni lahka. ZDA, ki so vsa povojna leta propagirale prosto trgovino in zmanjšanje ovir mednarodni trgovini (to so predvsem carine) bi sedaj v praksi pokazale ravno nasprotno od tega, za kar so se same ogrevale. Na drugi strani so ZDA članica GATT, kar

tudi daje določene obveze. Poleg tega pa je tu popolnoma politično vprašanje. Zvišane tarife bi zmanjšale ali celo onemogočile normalne ekonomske odnose s prijateljskimi in zavezniki državami. To pa bi seveda imelo takoj za posledico tudi poslabšanje političnih odnosov. Tako danes n. pr. Kanada že odkrito grozi, da bo tudi ona ukrepala v primeru, če bodo ZDA okrnile njene gospodarske interese z zvišanjem carin.

Težko je danes napovedati, kakšna bo odločitev vlade ZDA, toda če bo ista carine zvišala, bo katastrofa na tržišču barvnih kovin velika.

Sicer pa je nadaljnji razvoj podvržen klasičnim zakonom ek. ciklov. Proizvodnja mora toliko časa padati, da se uravnesi s potrebami in da se formirajo cene, ki krijejo povprečne stroške proizvodnje in dajejo normalno profitno stopnjo.

Proces zniževanja proizvodnje pa danes ne poteka povsem normalno, ker posamezne države s krediti in drugimi sredstvi poizkušajo podaljšati življenje, sicer na propad obsojenim, podjetjem. Intenzivnost teh posegov pa bo odločilno vplivala na to, kdaj bo krivulja dosegla svojo spodnjo mrtvo točko. Čim večje in izdatnejše bodo te intervencije, tem kasneje se bo ponudba izenačila s povpraševanjem in tem globlje bodo padle cene.

Dipl. ek. Jakop Ivan

ZAKON O DELOVNIH RAZMERJIH

OBRAČUNAVANJE IN IZPLAČEVANJE

Delavcu ni mogoče vzeti, zadržati ali zmanjšati osebnega dohodka oziroma plače, razen v primerih, ki jih določa zakon.

Za terjatev proti delavcu je mogoče zaručiti največ eno tretjino, za preživnino pa največ polovico osebnega dohodka oziroma plače po odbitku prispevkov. To je splošno določilo ki pa ima omejitve, da na osebni dohodek delavca do 60 % njegovega minimalnega dohodka ni mogoče seči z nobeno izvršbo in zavarovanjem.

Ta določila so zelo skromna in pičila ter bodo privedla do marsikaterih nesoglasij, posebno tam, kjer bosta konkurirali dve ali več izvršb, ali pa izvršba z administrativnimi prepovedmi za izdana posojila. Po vsej verjetnosti bo potrebno ta določila urediti in vzkladiti posebno še, ker na eni strani grozijo kazni gospodarskih prekrškov a z druge strani kazni po kazenskem zakoniku.

UGOTAVLJANJE PRAVIC IZ DELOVNEGA RAZMERJA

Za uveljavitev svojih zakonitih pravic iz delovnega razmerja, se delavec lahko obrača na organe podjetja, na inšpektorat dela in na druge pristojne organe, obrača pa se tudi lahko na redno sodišče.

O zahtevi delavca odloča organ podjetja, ki ga določajo pravila odn. pravilnik o delovnih razmerjih, če ni z zakonom ali z drugimi predpisi drugače določeno. Zoper odločbo organa podjetja ima delavec pravico ugovora na višji organ podjetja, ter se poda ugovor pisмено ali ustmeno na zapisnik v 8 dneh od dneva, ko mu je bila vročena odločba nižjega organa, če ni za posamezne primere drugače odločeno.

Pri tem bi ponovno poudarili, da inšpektorat ni upravičen odločati o delavčevi pravici, temveč imap ravico le posredovati in v primerih potrebe začasno zadržati nezakonite odločbe, dokler pristojni organ o teh pravicah dokončno ne reši vprašanja obstoja ali neobstoja pravice.

V vseh primerih, kadar delavec ni zadovoljen z dokončno odločbo višjega organa podjetja, pa ima delavec pravico, da se za uveljavitev svoje pravice, za katero misli da mu je kršena, obrne s tožbo na pristojno redno sodišče (delovni spor).

Isto pravico ima tudi podjetje če zadrži inšpektorat z začasno odredbo izvršitev odločb podjetja do dokončne rešitve spora.

OSEBNI DOHODKI, OSNOVE ZA UGOTAVLJANJE OSEBNEGA DOHODKA IN TARIFNI PRAVILNIK

Zakon o delovnih razmerjih zelo razčlenjeno obravnava osebni dohodek in osnove za ugotavljanje osebnega dohodka. Ker se nahajamo v prehodnem obdobju ko še niso izdani vsi tozadavni predpisi, bomo te predpise v celoti obravnavali pozneje, ko bodo ti predpisi izdani.

HIGIENSKO IN TEHNIČNO VARSTVO PRI DELU

Novi zakon o delovnih razmerjih daje higienskemu in tehničnemu varstvu pri delu mnogo poudarka. To varstvo obsega vse ukrepe in sredstva, ki varujejo delavca pri delu in ki so v zakonu primeroma navedena, ter so podjetja dolžna izvajati varstvo, ki je v zakonu in predpisih določeno, ter se morajo razen tega še ravnati po splošno priznanih pravilih o varstvu življenja in zdravja zaposlenih ljudi.

To varstvo se prav posebno izraža v predpisu, da nima delavec samo pravice odkloniti delo na delovnem mestu, na katerem mu grozi očitna ali neposredna nevarnost, če niso izvedeni predpisani ukrepi za higiensko in tehnično varnost, temveč ima ob taki odklonitvi pravico do nadomestila v višini določenega mu osebnega dohodka oz. plače za ves čas, dokler se ne izvedejo higienski in tehnični varstveni ukrepi, oz. dokler ni razporejen na drugo delovno mesto, ki ustreza njegovi strokovni izobrazbi.

Podjetja so dolžna določiti v pravilih ukrepe za higiensko in tehnično varstvo. Na zahtevo sveta obč. ljud. odbora, ki je pristojen za delo in delovna razmerja, pa se lahko predpiše posameznim podjetjem, da morajo imeti poseben pravilnik o higienskih in tehničnih varstvenih ukrepih pri delu.

Za vsako posamezno dejavnost bo Zvezni izvršni svet izdal natančnejše predpise o higienskih in tehnično varstvenih ukrepih pri delu, dokler pa ne bodo ti predpisi izdani, ostanejo v veljavi dosedanja odloki, pravilniki in drug predpisi o varstvenih ukrepih pri delu, v kolikor niso v nasprotju z določbami zak. o delovnih razmerjih.

V zakonu je predvidena tudi posebna higiensko in tehnično varstvena služba, ter so obč. ljud. odbori pristojni, da predpišejo katera podjetja bodo morala imeti tako službo. Za vsa podjetja pa je obvezen predpis, da morajo zagotoviti, da so delavci deležni prve pomoči.

Ob nastopu dela mora odgovorna oseba delavca seznaniti z nevarnostmi in drugimi škodljivimi pojavi v zvezi z njegovim delom, ga seznaniti z varstvenimi ukrepi in ga med delom opozarjati nanje, podjetje samo pa je dolžno poskrbeti, da so važnejše določbe ustreznih predpisov izobešene na vidnih mestih v delovnih prostorih ter mora tudi skrbeti za izobraževanje delavcev s higienskimi in tehničnimi varstvom.

Morda ne bi bilo napak že na tem mestu poudariti, da so za kršitelje teh predpisov predvidene zelo ostre kazni ter je potrebno, da posebno vodstveno osebje prav posebno dobro pozna te predpise.

Podjetje je dolžno skrbeti, da delavci uporabljajo na predpisni način varstvena sredstva, dolžno pa je tudi ta sredstva nabavljati in jih vzdrževati v brezhibnem stanju.

K življenjsko nevarnemu delu se sme razporediti le delavec, ki izpolnjuje pogoje za opravljanje takega dela, ter ni dovoljeno razporejati delavcev k delu, s katerim je zvezana možnost poklicnih ali drugih bolezni, in to takih, ki so nagnjeni k takim boleznim. Prav tako ne smejo biti razporejeni delavci z zdravstvenimi hibi na delo, pri katerem bi njihove zdravstvene hibe lahko povzročile posledice, ki bi bile nevarne zanje ali za njihovo okolico.

Posebno važno bi bilo pripomniti, da so delavci, ki bolehalo za kakšno boleznijo, ki jo je brez prijave težko zdravniško ugotoviti, ali imajo take zdravstvene hibe, ki utegnejo na posameznih delovnih mestih pomeniti nevarnost zanje ali za okolico, dolžni to sporočiti pristojnemu zdravniku.

Brezpogojno se mora poslati na specialni zdravniški pregled delavca, preden se razporedi na delo, ki je nevarno za življenje in škodljivo za zdravje, razen tega pa mora delavec, ki je razporejen na tako delo hoditi periodično, to je v gotovem časovnem razdobju, na zdravniški pregled. V teh primerih torej ne zadostuje navaden zdravniški pregled, temveč mora biti, kot je spredaj navedeno, ta pregled specialen.

Zaradi pravičnega izvajanja teh predpisov bo torej v bodoče potrebno najtesnejše sodelovanje obratovodstev, personalne in zdravstvene službe.

Kakor ima vodstvo podjetja svoje dolžnosti, tako ima tudi delavec sam v zakonu primeroma navedene dolžnosti, ki so zlasti naslednje:

1. uporabljati mora varstvene naprave, priprave in varstvena sredstva po njihovem namenu ter jih mora varovati pred kvarom;

2. takoj mora javiti pomanjkljivosti in okvare na strojih, napravah in varstvenih sredstvih ter vse nenavadne pojave pri delu, ki bi utegnile spraviti v nevarnost življenje ali zdravje delavcev.

Skoraj odveč bi se mi zdelo potrebno poudariti, da je delavcem, ki so pijani ali pod učinkom narkotičnih sredstev, prepovedan dostop ter se vstop ne sme dovoliti v delavnice in na delovna mesta in se tam tudi ne smejo zadrževati, vendar pa je to potrebno navesti, ker je tako dejanje kaznivo in v zakonu pod posebnim členom navedeno.

POSEBNO VARSTVO ŽENA, NOSEČNIC MATER, MLADINE IN INVALIDOV

Razen že objavljenih predpisov glede nočnega in nadurnega dela, ima zakon o delovnih razmerjih mnogo predpisov o tem posebnem varstvu. Preobširno bi bilo navajati vse podrobnosti, skušali bomo posneti le glavne.

Porodniški dopust traja 105 dni ter se mora dati ta dopust nosečnici na njeno zahtevo, ko da zdravnik javne zdravstvene službe izvid in mnenje, da je pričakovati porod v 45 dneh od pregleda. Neizrabljeni letni dopust lahko žena uporabi takoj po izteku porodniškega dopusta ter se tako neizrabljeni letni dopust takoj po porodniškem dopustu uporabi v naslednjem letu, če je odšla nosečnica na dopust ob koncu koledarskega leta.

Predpisi o skrajšanem delovnem času po porodu se bistveno niso izpremenili.

Ne glede na starost ni dovoljeno zaposliti žene pri delih, ki so zdravju škodljiva ali za življenje nevarno, in ne k posebno težkim fizičnim delom.

Zakon navaja le primeroma zdravju škodljiva, za življenje nevarna in posebno težka fizična dela. Med zdravju škodljiva dela spada n. pr. delo pri pečenju za taljenje kovin, čiščenje kanalov itd., med življenjsko nevarna dela pa n. pr. zidanje, popravljanje ali čiščenje tovarniških dimnikov in podobno in med posebno težka fizična dela na pr. neposredno valjanje kovin v valjarnah, stalno mešanje in dvigavanje velikih bremen na ravnem in trdnem svetu, manjših bremen navkreber in podobno.

Nosečnicam posveča zakon prav posebno pozornost in to za ves čas nosečnosti ter posebej še po dopolnjenem četrtem mesecu nosečnosti. V splošnem se nosečnice ne smejo razporejati na dela kot so n. pr. dela, pri katerih prihaja do stalnega in močnejšega stresa telesa ali daljšega pritiska na telo, dela pri katerih se azvija hlapci, prah in škodljivi plini, dela pri katerih je treba pogosto ali stalno dvigati bremena in posebej nosečnice po dopolnjenem četrtem mesecu nosečnosti na dela kot so:

Dela, ki se opravljajo v prisilnem položaju telesa, dela, ki se opravljajo stoje, če ni mogoče, da bi od časa do časa sedle, dela na strojih, ki se poganjajo z nogi in podobno.

Nosečnice, ki opravljajo dela pri katerih med nosečnostjo ne bi smele delati, je treba razporediti na lažje delo, obdržijo pa pravico do osebnega dohodka, ki so ga imele na prejšnjem delovnem mestu.

Delavski svet mora imenovati eno ali več tričlanskih komisij, ki določajo dela (delovna mesta) na katerih je prepovedano delo žena. Predsednik komisije mora biti član delavske-

ga sveta. Te komisije pa imajo tudi dolžnost predlagati ukrepe za odstranitev vzrokov, ki ovirajo zaposlovanje žena na določenih delovnih mestih.

Sindikalna podružnica lahko predlaga spredaj navedeni komisiji, da prepove zaposlovanje žena na posameznih delih. Dolžnost komisije je, da predlog pregleda ter da o njem odloči v 15 dneh od dneva, ko je tak predlog sprejela.

Za odločitev komisije ni potrebno, da jih potrdi delavski svet. Pač pa lahko proti odločitvam komisije ugovarjata glav. direktor in sindikalna podružnica pri delavskem svetu.

Kot posebno novost predvideva zakon, da lahko podjetje uvede delovna mesta s skrajšanim delovnim časom, če to ni v škodo rednega poslovanja, in to za žene, ki iz družinskih razlogov ne morejo delati ves delovni čas. Osebnih dohodkov za tako opravljeno delo se obračuna po dejansko opravljenem času, druge pravice pa event. pridobijo le po posebnih predpisih.

Za mladino v delovnem razmerju, ki še ni stara 18 let, veljajo glede prepovedi dela na določenih delovnih mestih smiselno določila kot za žene.

V bodoče bodo morala podjetja na posameznih komisijsko določenih delovnih mestih zaposlovati invalide, druge osebe na teh mestih pa le tedaj, če ni invalida, ki bi bil sposoben opravljati delo na tem delovnem mestu. Natančnejše pogoje in način zaposlovanja invalidov bodo določili zvezni predpisi. Pravice invalidov iz delovnega razmerja bodo predvsem vnesele v predpise o invalidskem zavarovanju, ki pa še niso izdani. Pripomniti bi bilo še treba da za invalide ne sme biti odpovedni rok v nobenem primeru krajši kot mesec dni.

NADOMESTILA IN POVRAČILA

A) Nadomestilo za čas pripora ali preiskovalnega zavora

Delavec, ki je v priporu ali preiskovalnem zaporu, ima pravico do nadomestila, ki znaša tretjino, če preživlja družino pa polovico njegovega osebnega dohodka oziroma plače. To nadomestilo prejema delavec, dokler ni izpuščen iz pripora ali preiskovalnega zavora oziroma dokler ne postane sodba sodišča pravnomočna.

Podjetja doslej niso vedela, če je bil njihov delavec v priporu ali preiskovalnem zaporu ter podejta tozadevno niso bila obveščena. Novi zakon pa predpisuje organom, ki so odredili pripor ali preiskovalni zapor, da morajo najkasneje v treh dneh sporočiti podjetju, da je delavec v priporu ali preiskovalnem zaporu. Podjetja bodo morala odslej izplačati nadomestilo po sporočilih, ki jih bodo tozadevno prejemale, sama pa se bodo morala zanimati kdaj bodo postale sodbe pravnomočne, ker zakon o delovnih razmerjih ne predvideva dolžnosti, da bi morali državni organi obveščevati o pravnomočnosti sodb.

Vsekakor bo nujno potrebno, da si bodo personalni oddelki morali v bodoče ustvariti tozadevno evidenco ter spremljati potek preskave in to do pravnomočnosti sodbe, prav tako pa tudi do pravnomočne odločbe o ustavitvi kazenskega postopka, do pravnomočnosti sodbe s katero je bil delavec oproščen obtožbe ali pa če je obtožba zavržena. V teh navedenih primerih se namreč delavcu izplača razlika med že izplačanim nadomestilom in polnim osebnim dohodkom.

Vsa izplačila za tozadevna nadomestila gredo v breme organa, ki je odredil pripor ali preiskovalni zapor, nadomestila sama pa izplača podjetje.

B) Nadomestilo za odhod k vojakom

Delavec, kateremu delovno razmerje preneha zaradi odhoda k vojakom, da odsluži ali dosluži vojaški rok, ima pravico do enkratnega nadomestila v višini zadnjega mesečnega zneska osebnega dohodka, pod pogojem, da je bil v delovnem razmerju 6 mesecev brez presledka ali 12 mesecev s presledkom v zadnjih dveh letih.

Ni torej potrebno, da bi moralo trajati to razmerje pri podjetju iz katerega odhaja delavec k vojakom, temveč se čas delovnega razmerja računa za vsa zaposlitev, pa četudi je bila ta pri raznih podjetjih.

Za čas orožnih vaj pripada delavcu nadomestilo v višini osebne dohodka, kot ga je prejemal do vpoklica na orožne vaje vendar z izjemo, da se mu izplača le razlika med denarnim nadomestilom, ki ga je dobival do vpoklica na orožne vaje, in plačo, ki jo dobiva v JLA, če je ta plača manjša.

Delavec, ki je vpoklican k vojakom, da odsluži ali dosluži vojaški rok, ima pravico do nadomestila tudi za naslednjih 30 dni, računajoč od dneva, ko se je moral po vpoklicu zglasiti pri pristojnem vojaškem organu. Pri tem bi bilo potrebno opozoriti, da obravnava zakon ta določila v dveh različnih poglavjih in to v čl. 42 ter v členih 96 in 97. Ne smemo pa tudi pozabiti, da preneha delavcu zaradi odhoda k vojakom delovno razmerje šele ob pogoju, da mora delavec odslužiti ali doslužiti vojaški rok, ki je daljši kot tri mesece.

C) Nadomestilo med brezposelnostjo

Predpisi o nadomestilu med brezposelnostjo so ostali bistveno isti kot so bili v veljavi doslej, le da so sedaj mnogo bolj razčlenjeni. Navedli bi le glavne.

To nadomestilo ima pravico dobiti delavec, ki je bil do dneva, ko mu je prenehalo delovno razmerje v delovnem razmerju najmanj eno leto brez presledka ali 18 mesecev s presledki v zadnjih dveh letih pod pogojem, če njegovi dohodki, dohodki njegove ožje družine ali oseb, ki jih je dolžan preživljati, ne presegajo z zakonom določenega zneska, ter pod nadaljnjim pogojem, da se priglasi pristojnemu organu za posredovanje dela v enem mesecu od dneva, ko mu preneha delovno razmerje. To nadomestilo prejema delavec za ves čas, dokler sam ali po organu za posredovanje dela ne najde zaposlitve.

Delavec mora uveljaviti pravico pri pristojnem organu za posredovanje dela, in to pisмено ali ustmeno na zapisnik, ter dobi nadomestilo od dneva prenehanja delovnega razmerja, če poda zahtevo v 3 dneh, ko mu je prenehalo delovno razmerje, če pa zahteva nadomestilo po 3 dneh, mu gre nadomestilo od dneva, ko ga je zahteval. Če pa se ne priglasi v 30 dneh, pa mu ta pravica, kot smo jo spredaj navedli, ne pripada.

Do nadomestila načelno niso upravičeni delavci, ki jim je delovno razmerje prenehalo po odločbi disciplinskega organa, po samem zakonu, ali zaradi samovoljne zapustitve dela ter po sporazumu ali na podlagi odpovedi, ki jo da delavec sam.

Pravico do nadomestila imajo tudi izučeni vajenci, in učenci raznih šol, ki so šolo dokončali takoj po izučitvi ter obdrže to pravico tudi, če jim je delovno razmerje prenehalo pred potekom 12 mesecev od dneva, ko so končali uk ali šolanje.

Kdaj delavcu preneha pravica do nadomestila je v zakonu točno določeno, ne izplača pa se nadomestilo, če se pravilno in določenega dne ne zgasi pri pristojnem organu za posredovanje dela in nima za to opravičila, če odkloni strokovno zaposlitev oz. prekvalifikacijo, na katero ga pošlje pristojni organ ali pa če prestaja zaporno kazen, ki traja do treh mesecev.

Omenili bi še, da imajo delavci in njih družine pravico do znižane ali brezplačne vožnje, če se ti selijo v okraj nove zaposlitve, ki sledi brezposelnemu obdobju.

Čas v katerem je bil delavec začasno brezposeln, se šteje v delovno dobo, ne glede na to ali je prejemal nadomestilo ali ne, če se ta čas redno zglašal pri pristojnem organu posredovanja dela in če sprejme zaposlitev, ki mu je ponujena. Ta čas pa se ne upošteva za posredovanje dela, pravico pritožbe na upravni organ okrajnega ljudskega odbora, ki je pristojen za delo in delovna razmerja, ter se mora pritožba vložiti v roku 15 dni od prejema odločbe.

D) Ostala nadomestila in povračila

V 125. členu zakona o delovnih razmerjih so navedene pravice do določenih nadomestil delavcev kadar ne delajo:

a) Kadar so na orožnih vajah ali na predvojaškem pouku.

b) Kadar opravljajo službo protiletalske zaščite ali protipožarnega varstva.

c) Kadar opravljajo javne funkcije in dolžnosti pri državnih in drugih organizacijah, ki opravljajo javno službo.

d) Kadar se morajo odzvati brez svoje krivde pozivu vojaških ali drugih državnih organov.

Pri takih odsotnostih ima delavec pravico do nadomestila v višini povprečnega dnevnega zneska svojega osebnega dohodka v prejšnjem mesecu. Glede pravice do nadomestila delavcu, ki je na orožnih vajah, so tozadevna določila v čl. 96 in 225 zakona o delovnih razmerjih. Ta razmetanost bo verjetno motila izvajanje teh določil, prav gotovo pa je, da čl. 225 dopolnjuje čl. 96, kar je za delavca povoljnejše. Čl. 96 določa, da prejema delavec na orožnih vajah nadomestilo v višini, kot ga je prejemal do vpoklica na orožne vaje, medtem, ko čl. 225 določa, da je delavec na orožnih vajah upravičen do nadomestila v višini povprečnega zneska osebnega dohodka v zadnjih 3 mesecih pred vpoklicem na orožne vaje, če je to zanj ugodnejše.

Vsa v tem podnaslavu navedena nadomestila izplača podjetje na račun organa, ki kliče delavca.

Nadomestilo delavcem, ki so v priporu ali preiskovalnem zaporu se obračuna po tarifni postavki v razmerju, v katerem so bili tisti mesec izplačani delavcem osebni dohodki, medtem, ko se izplača razlika, ki je opisana pod A v predzadnjem odstavku enako kot za letni dopust.

Najmanjše zneske za povračilo potnih stroškov, za delo izven kraja, za ločeno življenje in selitvenih stroškov, bo predpisal zvezni izvršni svet, pogoje ter njih višino pa bo moral določiti tarifni pravilnik podjetja.

Kot novost bi ob zaključku navedli, da lahko plača, ne pa mora plačati, podjetje svojemu delavcu ali družini umrlega delavca stroške za preselitev, verjetno pa bude tudi o tem moral določati tarifni pravilnik, dasi tega pogoja zakon sam izrecno ne določa.

DELOVNA DISCIPLINA IN ODGOVORNOST DELAVCEV

Delovna disciplina

Podjetje samostojno ureja s svojimi pravili delovno disciplino in odgovornost delavcev za njene kršitve.

Vzdrževanje in krepitev delovne discipline je naloga podjetja ter njegovih organov, kateri so tudi dolžni izvajati ustrezne disciplinske ukrepe.

Direktor je disciplinski starešina med delom in ima kot tak pravice, ki jih določa zakon.

Delavec je dolžan varovati družbeno premoženje, mora osebno in ob svoji odgovornosti opravljati delo, mora vlagati v delo svoje osebnosti in strokovne sposobnosti ter smotno uporabljati osnovna sredstva, mora biti na delovnem mestu in tam tudi delati v predpisanem delovnem času ter mora izpolnjevati delovne obveznosti in dolžnosti, ki izvirajo iz delovnega razmerja in iz pravil oz. pravilnika podjetja. Razen v predpisanem delovnem času je delavec dolžan delati tudi čez predpisani delovni čas in to v primerih, ki jih določa zakon.

Vsak izostanek iz kakršnegakoli razloga z dela je delavec dolžan javiti podjetju v 24 urah.

Prav posebno pa bi bilo poudariti, da se delavec ne sme odstraniti s svojega delovnega mesta brez dovoljenja pristojnega voditelja.

Disciplinska odgovornost

Delavec je disciplinsko odgovoren če prekrši delovno disciplino. Za disciplinsko odgovornost ni potreben le naklep, ampak zadoštuje za disciplinsko odgovornost že sama prekršitev delovne discipline iz malomarnosti. Če torej kršim delovno disciplino, pa pri tem niti ne pomislim, da kršim delovno disciplino, ima tak postopek zame že za posledico disciplinsko odgovornost, kajti če bi pomislil, pa sem to iz malomarnosti opustil, bi moral priti do sklepa, da sem storil dejanje, za katerega disciplinsko odgovarjam. (Nadaljevanje sledi)

Protialkoholno zdravljenje

Alkoholne pijače v eni ali drugi obliki so naš stalni spremljevalec. Tako naša vzgoja, kot tudi navade nas navajajo k temu, da velik del ljudi pije ob vsaki priliki. Iz navade se razvije razvada. Na drugi strani pa je glede nato, da praktično vsak človek pride v stik z alkoholom, razumljivo, da okusijo alkoholni opoj tudi ljudje, ki se sami s seboj vsakdanje realnostjo ne moremo pomiriti, gre predvsem za nevrotičke in psihopate. Nekateri najdejo v alkoholnem opoju sprostitev, rešijo se takrat začasno svoje tesnobe, vezanosti, notranje napetosti, depresije in drugih duševno živčnih neurejenosti, ki jim grenijo vsakdanje življenje in jih ovirajo pri prilagoditvi na okolico. Vedno znova se potem zatekajo k temu »zdravilu« in se počasi znajdejo v začaranem krogu: alkoholni eksciji ustvarjajo vrsto zunanjih in notranjih konfliktov, katerih rešitvi se ti ljudje zopet izmikajo in beže v pijanost, katere ugodni občutki postajajo za prizadete vse bolj in bolj mikavni in potrebni. Ko zaradi trajne zlorabe alkohola nastopijo duševni ali telesni bolezenski pojavi, oziroma motnje v odnosu človeka do njegovega družbenega okolja, ga lahko, označimo kot alkoholika. Nadaljni proces vodi alkoholika v telesne okvare (motnje v prebavnem traktu z jeterno cirozo, vnetja žilcev itd.), duševne motnje (deliriji, pešanje volje in popuščanje razsodnosti itd.) pa tudi v kriminal, obuboženje itd.

Pri uspešnem zdravljenju je treba torej vse te momente upoštevati. Za daljše razdobje je treba predvsem misliti na pravilno vzgojo in skušati odpraviti miselnost, da je treba ob vsaki priliki piti alkohol, saj ravno te navade ustvarijo in dajejo pečat nekemu narodu, da ga ocenjujejo ali se vdaja pijači ali ne. Ne moremo seveda označiti vsakogar, ki pije, da je že pijanec, postajajo pa pijanci tisti, ki skušajo v pijanosti sprostiti svojo notranjo napetost, nastalo v konfliktih s samim seboj ali z okolico.

Konkretno reševanje posameznika alkoholika lahko vršimo na več načinov. Trenutno najbolj uspešno je do nedavnega veljal tak način, da si takemu alkoholiku enostavno odvzel alkohol s tem, da si ga hospitaliziral v odgovarjajoče bolnišnice. Poudarjam trenutno najbolj uspešen zaradi tega, ker tak pacient ni pil takrat, ko je bil hospitaliziran, se pa je stanje običajno vedno ponovilo, čim se je tak alkoholik vrnil v svoje staro življenje. Nasplošno se interniranja v zdravstvenih zavodih kot načina zdravljenja danes ne poslužujejo več in to zaradi tega, ker tako zdravljenje ni uspešno, je dolgotrajno, drago, pride v poštev le za najtežje alkoholike z izraženimi težnjami duševnimi in telesnimi motnjami.

Modernejši je tisti način zdravljenja, ki izpodbije alkoholu občutek ugodja, ki nastopa v pijanosti. Te omame si pijanec želi, saj v njej izginejo vsi neugodni občutki, ki jih ima pijanec zaradi vedno pogostejših konfliktov s samim seboj in z okolico. To sredstvo smo dobili s disulfiramom, ki ga je v terapijo leta 1947 uvedel Danec Martensen Larsen in ki ga običajno poznamo pod imenom »Antabus« ali »Cronetal«. S tem sredstvom hočemo pri alkoholiku dosežati pogojni refleks ugodja zamenjati s pogojnim refleksom skrajnega telesnega neugodja, če v času jemanja tega zdravila tak alkoholik uživa alkohol v kakršnikoli obliki. S tem je seveda že tudi jasno, da mora tak pacient jemati ta zdravila dolge mesece, tudi leta, dokler se v njem ta pogojni refleks neugodja do alkohola ne razvije v taki meri, da mu je že misel na alkohol odvrtna.

Ker se v zadnjem času tudi v naši ambulanti oglašča vse večje število ljudi, ki bi se te razvade radi rešili, je treba povedati še naslednje: Predpogoj za uspešno zdravljenje je pripravljenost alkoholika samega, da se

zdravi. Napačno je mnenje, češ da bi se dalo trdovratne pijance odpraviti s tem, da jim dajemo v hrano skrivaj tablete. Lahko namreč pride do pravega zastrupljenja, če nekdo, ki je jemal vede ali nevede te tablete zaužije večjo količino alkohola. Takega, ki se hoče zdraviti je treba temeljito pregledati. Če namreč obstojajo že kakšna težja obolenja zlasti na jetrih in na srcu, zdravljenje ni dovoljeno. Važno je tudi, da z zdravljenjem zdržimo in to zlasti po prvih dveh tednih, ko začetna dobra volja zgine, nastopajo znaki nenadne abstinence kot nerazpoloženje za delo, lažja utrujenost, glavobol prehodna zmanjšana potencia in podobno. Dobro je od časa do časa napraviti alkoholni poizkus že zaradi tega, da tak pacient občuti neugodje že ob majhni količini alkohola, ki bi bilo pa seveda neprimerno hujše, če bi zaužil večje količine.

Za uspešno ozdravitev alkoholika je torej treba predvsem vedeti, da Antabus oziroma Cronetal ni čudežno zdravilo, ki bi čez noč uredilo alkoholika. Vsakdo se mora sam odločiti za zdravljenje, mora biti pred kuro zdravniško pregledan, jemati mora dovolj dolgo časa te tablete, imeti mora dovolj trdne in vztrajne volje, da vzdrži z zdravljenjem tudi takrat, ko nastopijo abstinence pojavi. V tej kritični dobi je še prav posebno važno, da ima vso podporo in razumevanje od svoje okolice zlasti od svojih najbližjih. Če so vsi ti pogoji dani, potem se lahko tudi za trajno ozdravijo najtežji alkoholiki, sicer pa lahko na drugi strani opazimo velikokrat neuspehe, ko ljudje prezkodaj nehajo z zdravljenjem in padajo nazaj v pijančevanje.

Obratni zdravnik

ŠAH

Prvenstvo Cinkarne

Dne 4. februarja se je pričel šahovski turnir za prvenstvo Cinkarne v letu 1958. K temu tekmovanju se je tokrat prijavilo nepričakovano veliko število igralcev, in sicer 17, kar dosedaj še ni bil primer na cinkarniškem prvenstvu.

Med udeleženci je nekaj novih imen, pa tudi nekateri stari člani so se ponovno vključili v tekmovanje.

Pri žrebu so udeleženci dobili naslednje številke:

1. Belina, 2. ing. Stegenšek, 3. Poklšek, 4. ing. Klinger, 5. ing. Pipuš, 6. Trojak, 7. Jančič Jože, 8. Skale, 9. ing. Marjanovič, 10. Zele, 11. Persolja, 12. ing. Vrhovec, 13. Šnajder, 14. Dečko, 15. Naraks, 16. Zorko, 17. Koklič.

Po odigranih dveh kolih imajo po dve točki: Dečko, ing. Klinger, Persolja ing. Stegenšek in Šnajder.

Turnir se igra dvakrat tedensko, in sicer ob torkih in četrkih v Šahovskem domu.

Brzoturnir

Na brzoturnirju za prvenstvo v mesecu februarju je sodelovalo 12 igralcev. Tudi tokrat je ing. Vrhovec premagal vse svoje nasprotnike in z 11 točkami zasedel prvo mesto, drugi je bil Kmetec, tretji in četrti ing. Pipuš in Šnajder, peto do sedmo mesto si delijo Dečko, Trojak in ing. Klinger, sledijo: Jančič, ing. Marjanovič, Marjanovič jun., Persolja in Skale.